

KONTROLLFRÅGOR

1. Hade beslutet varit annorlunda om brukaren var en kvinna eller en man?

Ja Nej

2. Hade jag bedömt annorlunda i ärendet om den enskilde har en maka, make, son eller dotter?

Ja Nej

3. Har jag säkerställt att jag inte utövat myndighetsfunktioner i stereotyp familjeuppfattning?

Ja Nej

4. Har jag säkerställt att mamma och pappa på ett likvärdigt sätt tas i anspråk?

Ja Nej

5. Har jag säkerställt på ett likvärdigt sätt att brukaren oavsett om det är en kvinna eller en vill bli vårdad av anhörig eller föredrag offentlig hjälp?

Ja Nej

Checklista för jämställd biståndsbedömning

Checklistan är en del av det jämställdhetsarbete som bedrivits inom Vård och Omsorg sedan 2012. Fullständig rapport och övrigt material finns tillgängligt på Komin, under Vård och Omsorgsfliken för jämställdhetsintegrering

För mer information om arbetet, eller för att ta del av den fullständiga rapporten, kontakta projektledaren.

Tack till Gertrud Åström som varit konsult för arbetet och tack till alla som varit delaktiga i arbetets genomförande!

Sara Makboul, *projektledare*

Sara.makboul@malmo.se

Checklista för jämställd biståndsbedömning

Socialtjänsten kan bidra till en samhällsutveckling i jämställd riktning där kvinnor och män får del av samhällets resurser på ett likvärdigt sätt. En samhällsutveckling som inte bidrar till strukturer där kvinnor tvingas avstå från betalt arbete, gå ner i arbetstid, eller arbeta dubbelt och obetalt för att vårda en anhörig.

Sveriges jämställdhetspolitiska mål (SOU 2005:66)

Kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. För att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv följer fyra delmål:

- *En jämn fördelning av makt och inflytande.* Kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva medborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet.
- *Ekonomisk jämställdhet.* Kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om utbildning och betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.
- *Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet.* Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemanarbetet och ha möjligheter att ge och få omsorg på lika villkor.
- *Mäns våld mot kvinnor ska upphöra.* Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

De insatser som görs inom ramen för jämställdhetsintegrering leder till ett förverkligande av de jämställdhetspolitiska målen. Målen ger vägledning i hur vi kan tänka i det vardagliga arbetet samt fungerar styrande för handläggningen av ärenden.

Vård och Omsorgs jämställdhetsmål

Att integrera jämställdhetsperspektivet i vård och omsorgsverksamhet, i syfte att på ett hållbart sätt säkerställa att kvinnor och män, flickor och pojkar får en likvärdig fördelning av verksamhetens resurser, tillgodosedda efter behovet, oavsett kön.

När socialtjänsten ändrar det egna förhållningssättet och styr handläggningen med jämställda metoder ges möjlighet till likvärdig och bra service för kvinnor och män. Biståndshandläggaren kan påverka handläggningen i en jämställd riktning genom att ändra det sätt på vilket frågorna ställs och på det sätt som handläggaren tolkar de svar som ges.

Granskning av utredningar

En jämställdhetsgrupp bestående av biståndshandläggare från samtliga stadsområden granskade tillsammans utredningar ur jämställdhetsperspektiv. SoL-handläggarna granskade hemtjänsten och LSS-handläggarna granskade personlig assistans och ledsagarservice. Samtliga utredningar var utförda under 2012. Totalt granskades 12 utredningar för personlig assistans, 14 utredningar för ledsagarservice, 38 utredningar för hemtjänst, uppdelat på samboende och ensamboende.

Slutsatser Hemtjänst

- Makans ansvar nämns i utredningen oftare än makens ansvar.
- Endast döttrar, inga söner, initierar ärendet trots att flertalet brukare även har söner. Anhöriga till samboende män är också mer involverade än anhöriga till samboende kvinnor. Döttrar till ensamboende män är särskilt involverade i det praktiska arbetet. Anhörigas betydelse i brukarens liv är stort för att få vardagen att fungera.
- Makor till samboende män initierar ärendet oftare än makar till samboende kvinnor. De är också mer behjälpliga med service och personlig omvårdnad till sina makar, än makar till samboende kvinnor. I de fall där maken inte är behjälplig uttrycks det oftare än i samboende kvinnors utredningar, att hennes sjukdomstillstånd inte tillåter det, oavsett om det rör sig om personlig omsorg eller service.
- Samboende mäns yrke nämns oftare än samboende kvinnors. Likaså nämns ensamboende mäns yrke oftare än ensamboende kvinnors. Mäns intressen uttrycks och beskrivs också mer omfattande än kvinnors, och de bedöms vara mer aktiva på fritiden än kvinnor.
- Ork, trötthet och nedstämdhet är vanligaste orsaken till ansökan om hjälp med städning för ensamboende män. Motsvarande orsaker uttrycktes inte hos kvinnor.
- Samboende kvinnor uttrycker i större utsträckning än samboende män oro över vad maken ska klara av och orka med, och ansöker därför om insatsen. Motsvarande uttryck finns inte i undersökta utredningar för samboende män. De får också mer insatser än samboende män, både personlig omvårdnad och serviceinsatser. Att samboende kvinnor får mer insatser än samboende män beror till stor del på att män i större utsträckning än kvinnor har behovet av hjälp tillgodosett av maken.

Slutsatser Personlig assistans enligt LSS

- Makans ansvar nämns i utredningen oftare och mer omfattande än makens ansvar.
- Kvinnor är den primära omsorgsgivaren i de enskildas liv, oavsett om den behövande är kvinna eller man, ensamboende eller samboende.
- Sysslor som utförs av anhöriga kvinnor till behövande män beskrivs mer utförligt än de sysslor som anhöriga män utför till behövande kvinnor.

Slutsatser Ledsagarservice enligt LSS

- Makans ansvar nämns i utredningen oftare och mer omfattande än makens ansvar.
- Mamman är den primära i samtliga utredningar för flickor och pojkar samboende med familj. I majoriteten av utredningarna var pappan inte närvarande i barnets liv. I de fall där båda föräldrarna var närvarande nämndes endast mamman i utredningen.
- Kvinnans ansvar är tydligare i utredningar för samboende män med maka. Kvinnans ansvar beskrivs i omfattande berättelse med förklaringar för varför hon inte kan utföra vissa uppgifter. Motsvarande återfinns inte i utredningar för samboende kvinnor med make.
- Män/pojkar ansöker om fler timmar och beviljas fler timmar för ledsagarservice. De ansöker också ofta om insatsen i avlastningssyfte för anhöriga, motsvarande nämns ej i utredningar för kvinnor/flickor.

Checklista för Jämställd biståndsbedömning

Målet med checklistan är att vara ett verktyg för handläggarna som ska säkerställa likvärdig service för kvinnor och män. Checklistan säkerställer att handläggaren ställer samma frågor och inhämtar samma uppgifter från både kvinnor och män. Handläggaren jämställdhetsäkrar sina egna inlägg. Då finns möjlighet att brukaren får återge sin livssituation med egna ord utan att informationen blir stereotyp behandlad i ärendet.

CHECKLISTA

Initiering av ärendet

Säkerställ att omsorg om anhöriga är önskvärt från båda hållen. Ömsesidig frivillighet av omsorg är viktigt för både brukaren och för den anhöriga.

- Fråga vårdtagaren om det är sonen eller dottern som ska kontaktas
- Fråga aktuell son eller dotter om vem som ska kontaktas

Enligt det tredje jämställdhetsmålet om en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet ska kvinnor och män ta samma ansvar för hemanvändningen och ha möjlighet att ge och få omsorg på lika villkor. För att detta ska förverkligas är det viktigt att säkerställa att omsorg om anhöriga är önskvärt från båda hållen. Ömsesidig frivillighet av omsorg är viktigt för både brukaren och för den anhöriga. Anhöriga är aldrig skyldiga att vårda en anhörig.

"Kanske är det så att vi som biståndshandläggare efter ett möte med dottern fortsätter att vända oss till dottern i alla frågor även om brukaren också har en son"

Biståndshandläggare

Makars ansvar

Ställ samma frågor till make och maka om vad de utför i hemmet. För att få en bild över hemsituationen, ställ följdfrågor som ska leda till ett likvärdigt och bra beslut:

- Vad gör du hemma?
- Finns det något du slutat att göra p.g.a. din fysiska hälsa?
- Finns det någon personlig omvårdnad som du hjälper din maka/make med?
- Finns det någon personlig omvårdnad som du slutat att hjälpa din maka/make med?

*”Sammanlevande personer har ett gemensamt ansvar för det gemensamma hemmet. **Insatser avseende personlig omvårdnad omfattas inte av det gemensamma ansvaret.** I de fall där den närstående bistår den enskilde ska man i utredningen beakta den närståendes eventuella behov av avlösning, avlastning eller annat stöd”.*

Riktlinjer för bistånd i form av särskild boendeform för äldre och funktionsnedsatta i Malmö stad (Antagna av KS 110301, reviderade 130116)

”Min fru har åkt in och jag behöver snabbt hjälp med mat, och då går man snabbt in med insats utan att tänka efter”

Biståndshandläggare

Anhörigsituation

Anhöriga är aldrig skyldiga att vårda en anhörig. Det är viktigt att säkerställa att anhörigomsorg är önskvärd och sker frivilligt av brukaren och den anhöriga. *"I de fall där den närstående bistår den enskilde ska man i utredningen beakta den närståendes eventuella behov av avlösning, avlastning eller annat stöd"*. Riktlinjer för bistånd i form av särskild boendeform för äldre och funktionsnedsatta i Malmö stad (Antagna av KS 110301, reviderade 130116)

Säkerställ att den anhöriga inte lämnas ensam med stort omsorgsansvar för den behövande. Säkerställ att eventuellt behov av avlösning, avlastning eller annat stöd erbjuds på ett likvärdigt sätt till såväl maka, make, son, dotter osv. Säkerställ att omsorgen av den behövande sker frivilligt av den anhöriga.

- Hur förlitar du dig på din son?
- Hur förlitar du dig på din dotter?
- Fråga den anhörige: Är det okej för dig?

Personlig omvårdnads- och serviceinsatser

Säkerställ att vi motiverar män och kvinnor till insatser i lika stor utsträckning.

Säkerställ att kvinnor och män beviljas insatser av likvärdiga orsaker. Fråga alltid män och kvinnor i samma utsträckning vad som är orsaken till att de inte kan utföra en hushållssyssla själv. Om orsaken är att kunskapen inte finns behöver det inte leda till avslag utan användas för att se andra möjligheter till självständighet.

- Fråga - Vad är orsaken till att du inte kan?

Socialt tillstånd

Säkerställ att samma frågor om socialt tillstånd ställs till både kvinnor och män.

Yrkessituation

Troligheten att båda haft ett yrkesarbete är stort. Ställ samma fråga till kvinnor och män:

- Vad har du yrkesarbetat med? Har du arbetat heltid?
- Har du skött barnen? Har du skött hemmet?

Aktuell situation

Var medveten om när brukaren berättar. Är det fritt? Styrs det av frågor?

- Säkerställ att det i utredningen framgår vem som berättar vad.

Hälsotillstånd

Säkerställ en tydlig koppling mellan faktiska sjukdomstillstånd och beskrivning av förmågor och oförmågor.

- Har du några sjukdomsbesvär som påverkar dig i vardagen?

Beskrivning av hur brukaren är och mår

Ställ samma frågor till kvinnor och män.

- Beskriv med egna ord hur du mår
- Hur har sjukdomen/olyckan påverkat din förmåga att..

Intresse

Ställ samma frågor till kvinnor och män.

- Vad har du för intresse?
- Vad gör du som är av intresse för dig?

Beslut

För att säkerställa att beslutet är i enlighet med det jämställdhetspolitiska målet att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv bör utredningen utvärderas genom fem snabba kontrollfrågor. Insatsen bör leda till ett förverkligande av de jämställdhetspolitiska målen.

Kontrollfrågor

1. Hade beslutet varit annorlunda om brukaren var en kvinna eller en man?
 Ja   Nej
2. Hade jag bedömt annorlunda i ärendet om den enskilde har en maka, make, son eller dotter?
 Ja   Nej
3. Har jag säkerställt att jag inte utövat myndighetsfunktion utifrån stereotyp familjeuppfattning?
 Ja   Nej
4. Har jag säkerställt att mamma och pappa på ett likvärdigt sätt tas i anspråk?
 Ja   Nej
5. Har jag säkerställt på ett likvärdigt sätt att brukaren oavsett om det är en kvinna eller en man vill bli vårdad av anhörig eller föredrar offentlig hjälp?
 Ja   Nej

Mål

- Viktigt att fråga sig om målet endast omfattar brukaren själv eller om målet bör omfatta en annan person.

Slutord

Det tydligaste resultatet i de sammanställningarna som gjorts i arbetet med checklistan är att det ställs högre krav på kvinnliga anhöriga. Det leder oss till frågan om huruvida det högre kravet på kvinnliga anhöriga beror på brukarens, den anhöriges, handläggarens eller mera allmänt på samhällets invanda föreställningar om kön där samtliga involverade bidrar med sin del. Arbetet med jämställdhetsintegrering har blottlagt hur ett ojämnt utfall uppkommer och checklistan ger några enkla handgrepp för hur socialtjänstens handläggare kan ändra sin del i utfallet mot en mer jämställd riktning.

Det framkommer i granskningen av utredningarna att det är kvinnans oförmåga som är central när det gäller makar, oavsett om det handlar om hemtjänst, personlig assistans eller ledsagarservice. Det påvisas när *hon* inte kan i betydligt större utsträckning än när *han* inte kan.

Samtliga resultat visar på makors och döttrars omfattande ansvar för sina anhöriga inom både SoL och LSS. Det visar också på vikten av en väl fungerande hemtjänst och att ett omfattande anhörigstöd är avgörande ur jämställdhetsperspektiv.

Med ett integrerat jämställdhetsperspektiv i vård och omsorgs verksamhet, kan vi säkerställa att kvinnor och män, flickor och pojkar får en likvärdig fördelning av verksamhetens resurser, tillgodosedda efter behovet, oavsett kön. Endast då kan Socialtjänsten bidra till en samhällsutveckling i jämställd riktning där kvinnor och män får del av samhällets resurser på ett likvärdigt sätt, och som inte bidrar till strukturer där kvinnor tvingas avstå från betalt arbete, gå ner i arbetstid, eller arbeta dubbelt och obetalt för att vårda en anhörig.

Malmö stad

Tankar från biståndshandläggare

"Arbetet med jämställdhetsgruppen har varit intressant och inneburit flera ögonöppnande upplevelser. I början av arbetet trodde jag att vår verksamhet redan är mycket jämställd, men under analysarbetet med utredningarna har det blivit tydligt att detta inte alltid är fallet utan att det finns mycket kvar att jobba med. Jag är glad att vi kommit fram till praktiska förslag om hur jämställdhetsarbetet ska kunna implementeras i den fortlöpande verksamheten och hoppas att det ska leda till förbättringar för brukarna och säkerställa att man får samma insatser och samma stöd i vardagen oavsett pojke/flicka eller man/kvinna. Det viktigaste för att det ska bli så tror jag är att jämställdhetsaspekten blir en integrerad del av biståndsbedömningen."

"När jag fick frågan av min chef om att vara med i denna grupp, tänkte jag: "varför behövs en sådan grupp när vi redan gör jämställd biståndsbedömning?". Efteråt började vi granska utredningar och då och då blev jag förvånad över hur vi ibland har utrett behoven av bl.a. hjälp i hemmet utifrån kön. Nu förstår jag meningen med denna grupp. Jag skulle bli glad om detta arbete skulle leda till en bättre/mer jämställd biståndsbedömning samt skulle vara stolt över att jag har kunnat göra förändring."

"Jag har märkt skillnaderna i mitt sätt att arbeta. Jag har ett sedan arbetets start tittat på ett gammalt beslut som jag tog för några år sedan, där jag vet att jag hade resonerat annorlunda idag"